

# תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

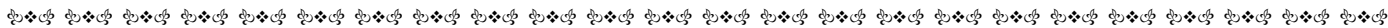
הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות וביאורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: [tameytora@gmail.com](mailto:tameytora@gmail.com) פקס: 153775150494

גליון מס' 164  
**פרשת שופטים**

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה' תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי



להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא 'נְעַתָּה', ושלא לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'נְעַשׂ תָּה'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את השי"ן או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקוראה בשווא נע.

י"ז ה': אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־שַׁעֲרֵיךָ - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת 'הַזֶּה', שאם לא יטעים כראוי ישמע שעשו את הדבר הרע בשעריך, בעוד שפירושו שתוציא אותם אל שעריך.

י"ז ז': יָד הָעֵדָיִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'יָד־הָעֵדָיִים' במקף.

י"ז ח': לְנַגַע - הלמ"ד בקמץ. ואין לקרוא 'לְנַגַע' בשווא נע.

בְּשַׁעֲרֵיךָ - השי"ן בשווא נח. ויש להיזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא 'בְּשַׁעֲרֵיךָ'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית<sup>1</sup>. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: לְיָרְאָה. וַיִּצְהַרְךָ. אָרְאָה. וְהַנְּשֹׂאֲרִים.

י"ז ט': וּבָאֵתָ - הטעם מלרע בתי"ו.

הַלְלוּם - הלמ"ד רפה, ובשווא נח<sup>2</sup>. וכן הוא להלן (י"ז י"ח, י"ח א'<sup>3</sup>).

י"ז י': אֲשֶׁר יַגִּידוּ לָךְ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לָךְ' במקף<sup>4</sup>.

נְשַׁמְטָה - השי"ן בשווא נח, ולא בשווא נע, למרות הקושי<sup>5</sup>. ויש

## דיוקים ודקדוקים

ט"ז י"ח: שַׁפְּטִים וְשִׁטְרִים - השוואים נעים.

ט"ז י"ט: וַיִּסְלַף - היו"ד לא נשמעת, ונקרא 'וַיִּסְלַף'. ואין לקרוא 'וַיִּסְלַף' או 'וַיִּסְלַף' בשווא.

ט"ז כ"א: מִזְבַּח אֶל־לְהִיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'אֶל־לְהִיךָ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר<sup>6</sup> שבתיבת 'מִזְבַּח', שאם לא יטעים כראוי ישמע כגידוף שיעשה לו אלוהים.

ט"ז כ"ב: שָׁנָא - השי"ן בקמץ. ואין לקרוא 'שָׁנָא' בחולם.

י"ז א': כִּי תֹעֲבַת אֶל־לְהִיךָ הוּא - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'אֶל־לְהִיךָ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר<sup>7</sup> שבתיבת 'תֹעֲבַת', שאם לא יטעים כראוי ישמע כגידוף שהשורר ושה הם אלוהיו, בעוד שפירושו שהם תועבת אלוהיו.

י"ז ג': אֲשֶׁר לֹא־צִיָּיתִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא צִיָּיתִי'.

י"ז ד': וְהִגְדַלְתָּךְ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, עם העמדה קלה במתג שבה"א. ואין להשמיט את המקף ולהטעים 'וְהִגְדַלְתָּךְ'.

וְשַׁמְטָה - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'וְשַׁמְטָה', או לקרוא 'וְשַׁמְטָה' בקמץ העי"ן.

נְשַׁמְטָה - השי"ן בשווא נח, ולא בשווא נע, למרות הקושי<sup>5</sup>. ויש

<sup>1</sup> (הנהגה). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (ספן ס"א, ד"ה דיגיש).

<sup>2</sup> עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

<sup>3</sup> וכאן אין מתג לפני השווא (וכ"כ מנחת שי במדבר א' נ', ח' ר'), ומוכח שהלמ"ד שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ר"ח, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'). וכן כתב להדיא ר"י חיוג' (שלשה ספרי דקדוק, עמ' 130), שהלמ"ד שבתיבת 'הלויים' בשווא נח. ובסידור ר' שבתאי סופר (תפילת שבת, משנת השיר שהלויים היו אומרים) כתב שהלמ"ד בשווא נע, ואף כתב שמהרש"ל בסידורו ניקד את הלמ"ד בחטף פתח, והיינו שהבין ג"כ שהשווא נע. וכנראה מכיון שבספריהם היה מתג, לא חילקו, והסיקו מכך שהשווא נע.

<sup>4</sup> ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

<sup>5</sup> בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

<sup>6</sup> וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

<sup>7</sup> ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדון, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (ג"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבַבְךָ', וזה שלא כדון כי משמע שרק היום יהיו על לְבַבְךָ ולא מחו. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם עַל־לְבַבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

<sup>8</sup> הקושי בזה הוא אצל האשכנזים שמחלקים בין הגיית התי"ו הרפה לדגושה, והגיית התי"ו הרפה דומה אצלם להגיית שי"ן שמאלית. אך באמת בהגיית המקורית של התי"ו הרפה, אין קושי להגות שי"ן בשווא נח לפני האות תי"ו.

<sup>9</sup> מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מְלַךְ במקום 'מְלֹאךְ', שְׁמוֹן במקום 'שְׁמֵעוֹן', וַיִּגַּע במקום

אֲשֶׁר יִבְחַר יי - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים אֲשֶׁר יִבְחַר יי.

י"ז י"ב: לְשָׂרֵת - הטעם מלעיל בשי"ן.

י"ז י"ד: וְיִשְׁבְּתָה בָּהּ - הטעם מלעיל בשי"ן.

וְאָמַרְתָּ - הטעם מלרע בתי"ו.

כָּכָל־הַגּוֹיִם - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'כָּכָל הַגּוֹיִם'.

י"ז י"ח: וְכָתַב לוֹ - הטעם מלעיל בכ"ף.

י"ז י"ט: עֲמֹו - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אמו' באל"ף.

וְקָרָא בּוֹ - הטעם מלעיל בקו"ף.

י"ז כ': הוּא וּבָנָיו - יש להיזהר שלא להבליע את תיבת 'הוא' בשורוק שאחריה, וישמע שקורא 'על מְמַלְכָתוֹ וּבָנָיו' בלבד. וכן הוא להלן (י"ח ה').

י"ח ג': מֵאֵת - יש להיזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא 'מת'.

הַזֵּלַע - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

י"ח ד': דִּגְנָף, תִּירֶשֶׁת, צֹאנָה - השוואים נעים.

י"ח ה': מְכַל־שְׁבִטִיךְ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל שְׁבִטִיךְ'.

י"ח ח': מִמְּכָרָיו - המ"ם רפה, ובשווא נח.

י"ח י': מַעֲבִיר בְּגוֹזְבָתוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'מַעֲבִיר־בְּגוֹזְבָתוֹ'.

י"ח י"א: וַיִּדְעֵנִי - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

י"ח י"ב: כָּל־עֵשָׂה - הטעם מלעיל בעי"ן.

י"ח י"ג: עָם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אם' באל"ף.

י"ח י"ד: מְעַנְיִים - הנו"ן הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'מְעַנְיִים' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט. וכן הוא בדלי"ת שלהלן (כ"א ב): וּמְדָדוּ.

וְאֶל־קִסְמִים - הסמ"ך בשווא נע.

וַיִּתֵּן לָהּ - הטעם מלעיל בנו"ן. וכן הוא להלן (י"ט ח): וַיִּתֵּן לָהּ.

י"ח י"ט: הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע - תיבת 'הָאִישׁ' מוטעמת בפשטא ולא בקדמא.

אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא יִשְׁמַע'.

י"ח כ"א: דְּבָרוֹ - הבי"ת בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (י"ח כ"ב).

י"ט א': כִּי־יִכְרְיֵת - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'כִּי אַכְרִית' באל"ף. וכן הוא להלן (י"ט ט"ז): כִּי יָקוּם.

וּבְבִתְיָהֶם - יש אומרים שהבי"ת הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח.

וּבְבִתְיָהֶם - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק.

י"ט ג': יִנְחֶלֶךְ - הלמ"ד בשווא נע.

י"ט ה': וַיִּנְדְּחָהּ - הדלי"ת דגושה, ובשווא נע, והוא לשון הסרה והרחקה. והקורא 'וַיִּנְדְּחָהּ' ברפה ושווא נח משנה משמעות ללשון הדפה ודחיפה.

י"ט ו': מִתְּמוֹל - התי"ו בדגש, והשווא נע.

<sup>1</sup> משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

<sup>1</sup> משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ואע"פ שאין נסיגה להברה סגורה (היינו הברה המסתיימת בשווא נח או דגש חזק), מכל מקום, כיון שתיבה זו במקורה מוטעמת מלעיל, ורק בגלל וי"ו ההיפוך דינה להיות מוטעמת מלרע, לכן אע"פ שבסתם אין כח להסיג אחר להברה סגורה, כאן אין זו נסיגה גמורה, כיון שולול וי"ו ההיפוך המילה בעצם היא מלעיל, ולכן הטעם נסוג אחר אע"פ שהטעם בהברה סגורה (וכן: וַיִּדְעֵנִי, וַיִּתֵּן לָהּ, וַיִּשְׁלַחֲתִי דָבָר, וְאֶקְרָא שְׁמִי, וַיִּשְׁבְּתָה בָּהּ, וַיַּעֲבֹדֶתָ שָׁם).

<sup>2</sup> בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

<sup>3</sup> יש אומרים (רש"י, אבן עזרא, ספורנו, חזקוני בפירוש הראשון) שתיבת 'מְמַלְכָתוֹ' הכתובה כאן היא מלשון 'מְמַלְכָר' (כמו: וְכִי תִמְכְּרוּ מִקְרָא לְעַמִּיתְךָ), ופירושו לבוד מה שמכרו האבות, ולפי זה המ"ם הראשונה אינה מ"ם השימוש, וממילא המ"ם השניה

רפה כדיון.

ויש אומרים (רשב"ם, חזקוני בפירוש השני, וכן הובא פירוש זה באבן עזרא), שתיבת 'מְמַלְכָרְיוֹ' הכתובה כאן היא מלשון 'מְמַלְכָר' (כמו: איש מאת מְמַלְכָר, אל תקחו קָסָף מאת מְמַלְכָרְכֶם), והמ"ם הראשונה היא מ"ם השימוש. ואע"פ שאחר מ"ם השימוש תמיד יבוא דגש (שהרי מ"ם השימוש היא במקום תיבת 'מן', ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן התסרה), יש תיבות הפותחות בשווא, היוצאות מן הכלל, שהאות שאחר מ"ם השימוש רפה בהן, כגון: 'מְלַמְעֵלָה', 'מְקַצָּה', וגם כאן נשמט דגש זה שאחר מ"ם השימוש.

ולפי זה יוצא לכאורה, שהקורא 'מְמַלְכָרְיוֹ' בדגש ושווא נע, לפירוש הראשון שינה משמעות, ולפירוש השני לא שינה משמעות (אמנם לשני הפירושים קריאה זו שגויה בעצם, כיון שלא יזכר שיבוא דגש אחר שווא נע, ואם המ"ם דגושה, היה ראוי להיות מנוקד 'מְמַלְכָרְיוֹ' בכ"ף רפה).

<sup>4</sup> כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

<sup>5</sup> הצירוף 'קדמא מהפך פשטא' מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף 'פשטא מהפך פשטא' הוא די נדיר. ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים כאן בקדמא מהפך, ולא בפשטא.

כאן טעו בזה גם בכמה דפוסים והדפיסו 'הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע' בקדמא מהפך פשטא, וכבר כתבו אור תורה ומנחת שי שיש להטעים כאן 'הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע' בפשטא ולא בקדמא.

<sup>6</sup> משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

<sup>7</sup> ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

<sup>8</sup> לשון הסרה והרחקה שורשו נח. ולשון הדפה ודחיפה שורשו דחה.

י"ט ח': גְּבֻלָּה - הלמ"ד בשווא נע<sup>ט</sup>.

נְשָׁע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן<sup>טו</sup>, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'נְשָׁעָה' בה"א<sup>ט</sup>.

אֶת־כָּל־הָאָרֶץ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'אֶת־כָּל־הָאָרֶץ'.

י"ט ט': לֹא־הָיָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְלֹלְכַת בְּדַרְכָיו פְּלִי־הַיָּמִים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'בְּדַרְכָיו', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר<sup>א</sup> שבתיבת 'אֱלֹהֶיךָ', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהמצווה היא לאהוב את ה', ולא מפורש עד מתי, ויש גם מצוה ללכת בדרכיו כל הימים, בעוד שפירושו שיאהבו את השם וגם ילכו בדרכיו, כל הימים.

וְיִסְפָּה - מוטעם בקדמא ולא בפשטא<sup>ט</sup>.

י"ט י"א: וְאָרַב - הטעם מלעיל באל"ף<sup>ט</sup>.

י"ט י"ב: וְשָׁלַחְו, וְלָקַחוּ, וְנָתַנּוּ - השוואים נעים.

י"ט י"ג: עֵינֶיךָ - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אֵינֶךָ' באל"ף<sup>ט</sup>.

עֵינֶיךָ - הנו"ן בשווא נע.

י"ט י"ד: גְּבֻלָּה - הבי"ת בשווא נע.

י"ט י"ה: וְעַמְדוֹ, וְהַשְׁפָּטִים - השוואים נעים. וכן הוא להלן.

י"ט י"ח: הַעֲד - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'אָעַד' באל"ף.

י"ט י"ט: וַעֲשִׂיתָם לִּי - הטעם מלעיל בשי"ן<sup>ט</sup>.

י"ט כ"א: עֵין בְּעֵין - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אֵין בְּאֵין' באל"ף<sup>ט</sup>.

כ' א': מִמָּךְ - המ"ם בדגש, והשווא נע.

כ' ג': אֶל־תִּירָאָו - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא 'תִּירָאוּ' בשווא נח משנה משמעות ללשון ראייה.

כ' ה': וְדַבְּרוּ - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

יחֲנַכְנּוּ - הלמ"ד בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתה. והקורא 'יחֲנַכְנּוּ' בצירי ורפה<sup>ט</sup>, משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם<sup>כ</sup>. וכן הוא להלן (כ' ו'): וְחִלְּלוּ.

כ' ח': וְיִסְפּוּ הַשְּׁטָרִים - השוואים נעים.

כ' י"א: וּפְתַחְהָ - התי"ו בשווא נע.

<sup>טו</sup> הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח.

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: נִגְתָּה, חִדְדָּה), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: לְרֵאוֹת, אֶשְׁתָּה), התנועה היא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכן בתנועת שורוק-קובוץ, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, (כגון: זִכְרֶיךָ, שְׂבֻתֶיךָ), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק (כגון: מִשְׁפָּחֶיךָ, קִמְצוֹ), מנוקד בקובוץ שהיא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכיון שפעמים רבות כתיבת התורה כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא ככללים, יש מקומות במקרא שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחר תנועת חיריק או וי"ו אחר תנועת שורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, משום שהתיבה אכן היתה ראויה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, ונכתבה במקרא שלא כהכללים, ולכן השווא שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחת שי על תיבת 'גְּבֻלָּה' (בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת 'לָלַחַת' (שמות כ"ד ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוק חקירה ב'). והדברים מוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביאו במנחת שי שמואל א' ו' ז') שכתב שגם כאשר תנועה גדולה נכתבת בתיבת חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה).

וכאן היה ראוי להיכתב 'גְּבֻלָּה' בשורוק (וכמו שכתוב ברוב המקומות במקרא 'גְּבוּל' בשורוק), ולכן, אע"פ שנכתב 'גְּבֻלָּה' בתיבת חסר, תנועת הקובוץ כאן היא תנועה גדולה, וממילא האות שאחריה בשווא נע.

<sup>טו</sup> איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נְשָׁעַי יי' ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכלול דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ו) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

<sup>ז</sup> משום שהאות ה"א שבתיבת 'נְשָׁעָה' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתיבת 'נְשָׁעָה' ישמע שקרא 'נְשָׁעָה'.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

<sup>י"ח</sup> הטעם קדמא הוא טעם מחבר, ואילו הטעם פשטא הוא טעם מפסיק, ותמונתם זהה, וסימן ההיכר ביניהם הוא שהטעם קדמא מסומן תמיד מעל האות המוטעמת, כאשר הטעמים שמסומנים במקום ההטעמה (כגון: וַיִּקְרָא),

ואילו הטעם פשטא מסומן תמיד בסוף התיבה (כגון: לְאוֹר). ובמקרה כמו כאן, שההטעמה היא באות האחרונה של התיבה, אם הטעם הוא קדמא יש לסמנו בראש האות או באמצעה (וְיִסְפָּה), ואם הטעם הוא פשטא יש לסמנו בסוף האות (וְיִסְפָּה). וכמו שכתב מנחת שי בכמה מקומות (לעיל ט"ו י"ח, לקמן כ"א ח', לקמן כ"ח י"ג, ובבבבבר י"ח ח').

ויש דפוסים שלא דקדקו בזה, לכן צריך להזהר ולשים לב להטעמים בקדמא ולא בפשטא.

<sup>ט</sup> משום נסוג אחרו. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ובכללים שכתב רז"ה לביטול דין נסוג אחרו, כתב (צוהר התיבה תיבה ה' אות כ') שבתיבות המסתיימות ב'תם' 'תן' 'כס' 'כן' 'הם' 'הן' (כגון: אֶמְרָתְךָ, אֶבְיָכֶם, אֶבְיָכֶם, מְרֵאִיקָם, מְרֵאִיקָה), אין נוהג דין נסוג אחרו, והן לעולם נשארות מוטעמות מלרע כדי להדגיש את ההבדל בין זכרים לנקבות. ועל פי דבריו תמה כבר בקונטרס דברי אמת (דברים ד' כ"ה) מדוע בתיבות 'וְהִיִּיתָם לִי' (שמות י"ט ה', יחזקאל ל"ו כ"ח), 'וַעֲשִׂיתָם פֶּסֶל' (דברים ד' כ"ה) הטעם נסוג אחרו למרות שמסתיים ב'תם'.

אך כבר כתב רז"ה (דברים ד' כ"ה, שם י"ט ט"ט) שכלל זה אינו נכון, ובכל תיבת 'וְהִיִּיתָם' הטעם נסוג אחרו כשיש קירוב ניגונו (כגון: שמות י"ט ה', שמואל א' י"ז ט', ישעיה כ"ח י"ח, ירמיה י"א ד', שם ל' כ"ב, יחזקאל ל"ו כ"ח), ובמסורה (ויקרא כ' כ"א) אף נמסר להדיא 'כל וְהִיִּיתָם מלעיל בהיסמך לו' ל'. וכן בתיבת 'וַעֲשִׂיתָם' - 'וַעֲשִׂיתָם' לרוב הטעם נסוג אחרו והתיבה מוטעמת מלעיל (כגון: דברים ד' כ"ה, דברים י"ט ט"ט, שופטים ט' ט"ה, ורק בשמואל א' י"א ל' הטעם נשאר מלרע).

ובספר דרכי הנסיעה (סימן א' סעיף ה') כתב שלמרות השגת רז"ה נראה שאין לבטל את הכלל, כיון שבמקומות רבים אכן הטעם לא נסוג אחרו בסיומות אלו, אלא שיש יוצאים מן הכלל בהם בסיומת 'תם' הטעם נסוג אחרו.

<sup>כ</sup> לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, יש להקפיד ביותר להשמיע את הדגש, משום שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא רק ע"י דגשות ורפיון האות, ואם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

אך הקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אף אם יקראו שלא כראוי ולא ישמיעו את הדגש, לא שינו בזה משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י ניקוד הצירי או הסגול.

<sup>כא</sup> וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תְּשַׁלְּחֵנוּ' בנו"ן רפה במקום 'תְּשַׁלְּחֵנוּ' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי שמשנתה הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').





**במונח** – בכתבי היד: ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ו ס"ח ס"י ס"יא ס"ט"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. <sup>ל"ח</sup>.

כ"א א': **בְּאֲדָמָה** / (בְּאֲדָמָה)

**הבי"ת בקמץ** – בכתבי היד: טא"ס טא"ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט"ז ס"ט"ז ס"י"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטון, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

**הבי"ת בפתח** – בכתבי היד: ס"ו ס"ז, א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ. <sup>ט"ט</sup>.

שתנוקד בקמץ במקום בפתח (כגון: האָקֶה, הָראשון).

ומחלוקת הספרים כאן אם מנוקד 'בְּאֲדָמָה' בקמץ או 'בְּאֲדָמָה' בפתח, היא מחלוקת אם כלולה כאן ה"א הידיעה בבלי"ת, או לא, שהמנקדים 'בְּאֲדָמָה' בקמץ סוברים שכלולה כאן ה"א הידיעה, ולכן הבי"ת מנוקדת בקמץ, והמנקדים 'בְּאֲדָמָה' בפתח סוברים שלא כלולה כאן ה"א הידיעה, ולכן הבי"ת מנוקדת בפתח (והטעם שאם לא כלולה ה"א הידיעה בב"ת מנוקד כאן 'בְּאֲדָמָה' בפתח ולא 'בְּאֲדָמָה' בשווא, משום שהאות שאחר הבי"ת מנוקדת בחטף פתח, ואותיות השימוש שלפני חטף, מנוקדות בניקוד החטף, כגון: בְּאֲמָת, וְאִנִּי, קְאִנִּיחַ). ולפי זה, במחלוקת זו יש שינוי משמעות אם כלולה כאן ה"א הידיעה או לא.

וכתב רוו"ה, שנראה בפשיטות שכלולה כאן ה"א הידיעה, שהלא כתוב בפסוק 'בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר יִי אֶ-לֶהֱיָךְ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ', וזהו מקום ידוע, ואין הכוונה לכל אדמה, ולכן ראוי להיות כתוב 'בְּאֲדָמָה' בקמץ (ועיין עוד במדור חילופי נוסחאות גליון פרישת ואתחנן תשע"ה (ד' י"ח), שגם שם מופיע חילוף זהה). (וראה במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה א' ביאור הענין מתי ומדוע באה ה"א הידיעה).

ל"ח מזה שכתבי היד הטברנים ט"ו ט"ח מוטעים 'כִּי לֹא-עָץ' במונח, ובכ"י ט"ב נראה שהוטעם בתחילה 'כִּי לֹא-עָץ' במונח, ואח"כ תוקן ל'כִּי לֹא-עָץ' במקף, מוכח ששתי הנוסחאות קדומות הן ומיד בעלי המסורה יצאו, ואין אחת מהן פרי שיבוש או שגיאה בעלמא.

ומכל מקום נראה שנוסח 'כִּי לֹא-עָץ' במקף נכון ומדויק יותר, משום שבכתבי היד הטברנים ט"ב ט"ג ט"ד שהם מובהקים ומדויקים יותר מוטעים כן (וכן מוטעים גם בכתב היד הטברני 84), וכן מזה שסופר ט"ב מחק את נוסח 'כִּי לֹא-עָץ' במונח ותיקן ל'כִּי לֹא-עָץ' במקף.

ל"ט הכלל הוא שאחר ה"א הידיעה יבוא דגש (כגון: הפִּים, הַשָּׁמַיִם). וכן כאשר תבוא אחת מאותיות השימוש בכ"ל ותנוקד בפתח כדי לכלול בתוכה ה"א הידיעה (כאשר לפני ה"א הידיעה באה אחת מאותיות השימוש בכ"ל, אות השימוש מקבלת את תנועת ה"א הידיעה, והה"א נשמטת, וכגון: 'בְּמַיִם' במקום 'בְּהַמַּיִם', 'בְּדָבָר' במקום 'בְּהַדָּבָר'), יבוא אחריה דגש (כגון: בַּיּוֹם, בְּדָבָר, לְבִשָּׁה).

וכאשר אחר ה"א הידיעה באה אחת מהאותיות אהחע"ר שאינן מקבלות דגש, באותיות א"ר יבוא במקום הדגש תשלום דגש באות הקודמת לו, ע"י